

PRZEGLĄD

ROLNICZY, HANDLOWY I PRZEMYSŁOWY

Pismo bezpłatne, wychodzące dwa razy na tydzień

przy

DZIENNIKU WARSZAWSKIM.

N^{ER} 45.

WARSZAWA. — NIEDZIELA

Dnia 29 Maja (10 Czerwca) 1855 roku.

Szczepienie zarazy płucowej u bydła rogatego.

POPULARNE OPISANIE

trzech przejść zarazy płucowej bydła rogatego.

(Dalszy ciąg).

b) Miejscowe zjawiska chorobowe.

Kaszel staje się suchszym nieco głośniejszym (t. j. bydle wstrzymuje się ile możności od kaszłania, bo mu to ból sprawia) i kaszle z wygiętym do góry grzbietem i wyciągniętą szyją, przy mocnym wstrząśnięciu ciała; w wyższym stopniu choroby jest kaszlanie mniej częste albo ustaje zupełnie.

Oddech jest coraz bardziej przyspieszony, 30—40 oddechów w minucie, przy tem wdychanie, stękanie i mocne robienie bokami i nozdrzami. Oddech bydła jest krótki i nie głęboki, wzywa ono wtenczas powietrze jednym pchnięciem jakby krztuszeniem się, często z otwartym pyskiem i wyciągniętym językiem. Wyzioniete powietrze jest zimne i cuchnące.

Przy pukaniu daje się słyszeć ton próżny i głuchy, na znaczniejszej rozciąłości, bo nawet na całej jednej stronie piersi; bydle chroni się od pukania po bolesnej stronie i okazuje tam w ogóle ból za mieniejszym nieco przyciśnięciem.

Przy przystuchiwaniu oddechu nie słyhać żadnego szelestu oddechania, często na znacznej objętości klatki piersiowej; w innych zaś miejscach słyhać go przyłożywszy ucho, podobnie jak żeby dątko mocno przez rurkę do ucha, albo słyhać najrozmaitsze charczenie.

Do wykazania zarazy płucowej jest potrzebny, prócz uwzględnienia objawów zarazy, nadewszystko wykaz rozczłonkowania anatomicznego padłych albo w wyższym stopniu choroby zabitych zwierząt.

Rozczłonkowanie.

Przy otwarciu jamy piersiowej znajduje się w tejże zwykle nagromadzona mniejsza lub większa ilość (8—10 garncy nawet) żółto-czerwonawej, muij lub więcej mętnej cieczy, w której pływają żółte płatki i kawałeczki. Powierzchnia *widocznie powiększonej objętości płuc* jest najczęściej pokryta żółtymi, zsiadłymi, mniej więcej gęstymi wypocina-

mi, i w niektórych miejscach przylepiona do błon piersiowych, jakby przyrosła. Pod temi wypocinami, które się dadzą łatwo oddzielić, pokazuje się powierzchnia płuc różnobarwnie upstrzona. W większej ilości wypadków jest tylko jedno płuco w ten sposób schorzone, drugie zaś jest blade i zwiędłe.

Waga chorego płuca jest znacznie większa do 10 razy nawet nad stan prawidłowy; nie daje się rozdać i tonie w wodzie. W budowie swój jest mocno zbite, podobne do wątroby i kruche; przy nacięciu nożem silniej się opiera, szeleści, ale nie trzeszczy. Z naciętej powierzchni tryska częstokroć (jakby małe źródelka) dosyć czysty płyn z różnych punktów; te nacięte powierzchnie wyglądają charakterystycznie, najpodobniej do ciemno-czerwonego marmuru, z żyłami białymi, żółtawo i czerwono-białymi, różnej grubości, na około płatków to jaśniejszych to ciemniejszych.

Z bydła będącego w tym stanie nie powinno się brać mterji do szczepienia:

Inne chorobliwe zjawiska, które się także często pojawiają, należy raczej jako skojarzenie choroby uważać, które nie charakterystycznego dla zarazy płucowej nie przedstawiają.

Wykaz rozczłonkowania anatomicznego u zwierząt w początku choroby zabitych, jest w istocie swój podobny do powyż skreślonego, tylko w mniejszym stopniu i w mniejszej objętości. — Dokładne wszakże odróżnienie zarazy płucowej od innych zapaleń płuc i błony piersiowej odrębnych weterynarskich wiadomości wymaga.

B. POSTĘPOWANIE.

w szczepieniu zarazy płucowej podług sposobu Dra Willemsa.

Cheąc osiągnąć pożądany wypadek w zaszczepieniu zarazy płucowej, trzeba uważać na następujące warunki:

1. Wybór bydła.

Powinny być zdrowe: a nadewszystko nie dotknięte jeszcze zarazą płucową. Do tego trzeba, prócz ogólnych oznak zdrowia, dokładnie jeszcze, baczno i rzeczy świadomego zbadania piersi za pomocą pukania i słuchania, aby z pewnością oznaczyć można, że płuca znajdują się w odpowiednio zdrowym stanie.

Bydła nie powinny być ani nadto młode (nie cielęta 14-dniowe)

ani za stare, znęzione i słabowite, ani też bliskie ocielenia. Nie powinny być wystawione być ani na zarażenie przed szczepieniem, ani też narażone na zarażenie się, dopóki się ogólne skutki szczepienia nie okazały.

2. Czas.

Nie trzeba szczepienia uskuteczniać w lecie, w czasie wielkich upałów; najlepszy do tego czas jest jesień.

3. Miejsce.

Najwłaściwsze miejsce do szczepienia jest dolna część ogona i to spodnia jego powierzchnia.

4. Materja do szczepienia.

Może być otrzymana dwojakim sposobem:

a) jako pierwotna (*primitiver Stoff*).

Nacina się chorą część płuca, zaraz po zarznięciu bydłęcia, którego choroba jest dopiero w pierwszym okresie (tj. właśnie co dopiero zaczyna się pokazywać, albo nie postąpiła przynajmniej daleko), ciecz wysączająca z miejsc naciętych zbiera się do naczynia czystego, najlepiej szklanego, i czeka się spokojnie czas jakiś aż się ustoi; nie trzeba jednak czekać zbyt długo, gdyż osobliwie w czasie większego ciepła w kilka godzin już następuje rozkład, przez co nie tylko ciecz niezdatną się staje do szczepienia, ale nawet szkodliwą. Gdy się nieco ustoi, może być użytą do szczepienia.

b) jako drugorodna (*secundärer Stoff*).

W miejscu szczepienia (na końcu ogona) co dopiero szczepionego bydłęcia, gdy miejsce to mniej więcej nabrzmieje, nadewszystko twardo uczuć się daje i właśnie przejściem w zgorzelinę (*gangraena*) zagrożona, co w 10 do 20 dniach następuje), nacina się kilka razy, z czego powstaje obfity krwotok. Na drugi dzień, gdy ustał krwotok zupełnie i gdy brzegi naciętego miejsca są roztwarte, znajduje się w głębi i po bokach rany wilgoć do limfy podobna, wysączająca się, która zebrana używa się do dalszego szczepienia.

Próby robione przekonały, że materja ta daleko łagodniej działa, (nie powstają tak natężone zjawiska w miejscu zaszczipionem, ale tylko nieznaczne obrzęki różowe), skutek prększy, a zapobieżenie zarazie to samo. Nie trzeba nigdy do szczepienia używać materji ropiastej, posokowatej albo już rozłożonej.

5. Szczepienie (zupełnie podobne do szczepienia ospy owczej) odbywa się w następujący sposób.

Ostrzygłszy albo ogoliwszy sierć dolnej części ogona, chwytając szczepiący koniec ogona lewą ręką, między wyłożony wielki palec i zagięte 4 palce (niejako w pięść); pomocnik trzyma silnie górną część ogona, przy wyroście, aby przeszkodzić wszelkim jego ruchom. Teraz szczepiący, za pomocą wielkiego i wskazującego palca lewej ręki, bez wypuszczenia kiści ogonowej) wyłożą skórę w odległości m. w. 2 cali od końca ogona, bierze w prawą rękę dosyć mocny lancet, a skierowa-

wszy go tak, aby trzonkiem był zwrócony do wyrostu a szpicem ku cieńszemu końcowi ogona, i trzymając ten lancet równolegle i jak można najbliżej wewnętrznej to jest spodniej, gołej części ogona—zakłówa nim i wprowadza ostrze na 2—3 linji popod wierzchnią warstwę skóry, bez wykręcania lancetu lub wiercenia nim. Lekkiem następnie poruszeniem lancetu na bok rozszerza się naciętą już ranę i lancet się z niej wyciąga. Nie powinna krew mocno cieknąć: to kilka kropli krwi które się wydobęda, obciera się suchym płatkim, a gdy się już krew więcej nie pokazuje, bierze się lancet, oczyszczony poprzednio i zaopatrzony na końcu w materję do szczepienia, wprowadza go się w poprzednie zakłócie, tym samym jak pierwój trybem, i zostawia w niem przez kilka sekund, aby materja szczepiona wessaną być mogła. Cztery palce wyżej ku osadzie, robi się drugie, zupełnie takie samo zakłócie i na tém się kończy szczepienie. Rozumi się samo przez się, że bydle tak przy tej operacji trzymane być musi, aby ruchami swemi szczepieniu nie przeszkadzało.

Zaraz po zaszczipieniu nie ma potrzeby żadnego dalszego pielęgowania miejsca szczepionego.

Teraz następuje okres rozwinięcia się, który podług Dra Willesa trwać może od 5 dni do 6 tygodni i dłużej, w którym to czasie nie spostrzega się na bydłciu żadnych pod zmysły podpadających zjawisk choroby.

Jeżeli się szczepienie udało, natędy okazuje się jego działanie, przy pomyślnem przebiegu, następującemi zjawiskami: bydle traci swą wesołość, staje się smutne, żre mniej, guój bywa wypróżniany rzadziej, skóra staje się suchsza i przystępuje dreszcz. Miejsce szczepienia staje się czulsze i bolesne, za dotknięciem cieplejsze, mniej więcej czerwone i nabrzmięte (zapalone). Gdy nabrzętkość staje się garąca, naprzężona i twarda, natenczas jest czas do zrobienia nacięć powyżej opisanych, dla odczyszczenia drugorodnej materji do szczepienia.

Pierwotnie nie powinno powstać ropienie, ale gatunek krosty tylko; nabrzmięcie powinno też, gdy się dostatecznie rozwinię, podobnie być marmurkowane w miejscach naciętych, jak to opisaliśmy mówiąc o chorych płucach przy rozczłonkowaniu.

(Dalszy ciąg nastąpi).

Wady i ulepszenia pieców pokojowych.

Z Tygodnika Rolniczo - Przemysłowego, Krakowskiego.

He pewną jest rzeczą, że terażniejsze stulecie szczycić się może podniesieniem rolnictwa i podwojeniem produkcji przemysłowej, co do ilości i doskonałości jej wyrobów, w porównaniu do wieku zeszłego tyle też wyznać należy, że produkcja lasowa nie postąpiła, lub wcale nawet ucierpiała.

W rolnictwie wiedzie pokup zboża i bydła do nakładów i do ich większej produkcji. Postęp przemysłu i wzrost ludności sprawiają bezpośrednio spotęgowanie sił rolniczych. Zastąpienie siły pociągowej parą wody, nastęrcza rolnictwu sposobność użycia większych obszarów pod zboże. W leśnictwie mają się rzeczy zupełnie inaczej. Kilkuletni pokup i podniesienie się cen drzewa nie są jeszcze bynajmniej pobudką

do ulepszenia gospodarstwa lasowego; lecz owszem sprowadzają najczęściej większy wyrab i zniszczenie lasu, przez obrócenie wyciętego obszaru na kilka lub więcej lat na pole, które zaraz procent niesie, gdy las nowo zasiany w lat kilkanaście dopiero odplacać się zaczyna. Każde zastąpienie siły pociągowej parą wody, jest w leśnictwie, tak samo jak przybytek ludności, większym tylko niebezpieczeństwem dla lasów i powodem do zmniejszenia lasowego obszaru. Zastąpienie drzewa budowlanego cegłą, szkłem i żelazem nie jest albo żadną oszczędnością dla lasów, albo tylko o tyle, o ile do cegielni, do huty żelaza i szkła węgiel kamienny, torf i gałęzie użyte być mogą.

Postęp kultury jest nieprzyjacielem produkcji lasowej, z powodu niezmierniej konsumpcji drzewa jaką ciągnie za sobą. Prawda to jest nade wszystko wybitną w krajach północnych. Bo gdy w klimacie łagodnym lada szczątki obfite w węgiel służyć mogą do opalania mieszkań lub warsztatów i za ledwo zachodzi potrzeba lekkiego opalania przez 3 do 4 miesięcy, to w klimacie północnym 5 do 6 miesięcy silnie z zimnem wależyć i dużo grubego materiału opałowego konsumować potrzeba. Każda machina poruszająca potrzebuje w klimacie zimnym blisko 2 razy tyle opału co w klimacie łagodnym. Nakoniec spadek wody bieżącej, który z wielką korzyścią użyć się daje do poruszania maszyn, nie przedstawia w kraju mocnych zim tych korzyści, jakimi odznacza się w kraju gdzie woda bieżąca nigdy nie zamarza. Dla uzupełnienia uwag o większej konsumpcji drzewa w kraju naszym, niż w krajach więcej na zachód i na południe leżących, pomnijmy także, iż wegetacja drzewa trwa u nas krótszy czas w przeciągu roku niż w krajach wspomnianych. Las jest nierównie większym skarbem w kraju północnym niżeli zachodnim, przybywa go powolniej, a ubywa daleko śpieszniej. Im więcej przeto ludność wzrasta i podnosi się przemysł, tem więcej lasy pielęgnować i oszczędzać należy, a pierwszym warunkiem ulepszenia produkcji lasowej jest usilność w oszczędzeniu opału, jako głównego artykułu rozchodu drzewa i największego niszczyciela lasów.

Ulepszenia w gospodarstwie lasowym mogą znacznie produkować drzewa powiększyć, ale nie mogą jej podwoić; granica zaś możebnych ulepszeń w oszczędzeniu opału sięga przynajmniej tak daleko, iż o połowę mniejszą, do zaspokojenia tych samych potrzeb, stać by się mogła konsumpcja drzewa, przez lepsze urządzenie pieców domowych i ognisk fabrycznych.

Sto lat blisko temu, powiedział sławny Franklin w rozprawie swojej o oszczędzeniu opału, (której tytułu dokładnie nie pamiętam: „piece nasze są tak źle zbudowane, że gdyby znalazł się rząd, któryby wyznaczył nagrodę za postawienie pieca konsumującego najwięcej drzewa a najmniej przytem ogrzewającego, wszyscy nasi budowniczowie i kalarze złote medale otrzymałby powinni.“ Od czasów Franklina wprowadzono wiele lepszeń w każdej gałęzi przemysłu i pewno nie jedno tak znaczne, iż o osiągnięciu takiej doskonałości za ledwo marzył ów wielki mąż i uczonec; piece jednakże, nade wszystko nasze, nie doznały wielkiego ulepszenia. Najlepszymi tego dowodami są: zniszczenie lasów, dymna atmosfera wszystkich prawie bez wyjątku mieszkań polskich włościan, niemniej jak ogromna konsumpcja opału w miastach.

Cheć dać w zbliżeniu przynajmniej pojęcie, jak daleką jest praktyka w budowie pieców w domach mieszkalnych, od tej doskonałości

jaką obiecuje teoria, przytoczę własne doświadczenie. Do opalenia jednego pokoju którego wewnątrz zajmuje 3312 stóp kubicznych powietrza, potrzebowalem tej zimy w przecięciu dziennie 50 funtów węgla kamiennego. Pokój ten był, jak zazwyczaj w naszym kraju, zaopatrzony od zimna podwójnymi oknami, szelnie dochodzącymi drzwiami i miał piec zwyczajny pruski z kamyków zbudowany. Pałac dużo tytoniu, a będąc mimo tego wielkim miłośnikiem świeżego powietrza, przewietrzałem mój pokój dwa razy na dzień, otwierając dla utworzenia przeciągu jedne drzwi i jedno okno na 3 do 5 minut, wedle tego jak prędko uszedł dym nagromadzony z tytoniu, a dało się ucuć bezwonne, chłodne i czyste powietrze. Przypuszczam, że przewietrzenie to przysparzało tyle powietrza, iż było go w moim pokoju do ogrzania nie 3312; ale 5252 stóp kubicznych. Ciepło, pochodzące w moim pokoju ze spalania dziennie 50 funtów wiedeńskich węgla kamiennego, nie zdawało się nikomu z odwiedzających mnie osób uciążliwe, wystarczało owszem tylko do utworzenia zwyczajnej pokojowej temperatury powietrza.

Podług teorii wszelako, potrzebaby do ogrzania 3 razy na dobę 4252 stóp kubicznych powietrza, z 0° temperatury na +18° cels.; 12 funtów tylko węgla kamiennego. Dwanaście funtów zatem węgla kamiennego, albo 25 funtów drzewa wiatrem wysuszonego i 10% tylko wody zawierającego, wystarczyłoby do ogrzania 3 razy na dzień tej ilości powietrza z 0° na +18° C, jaką ja 50 funtami węgla dwa razy na dzień z wyższej temperatury niż 0° i zapewne niżej niż na +18° Cels. za ledwo ogrzać byłem w stanie. Nadmienić bowiem trzeba, że powietrze mego pokoju nie dochodziło nigdy przez przewietrzenie do 0° temperatury i nie ogrzewało się w każdym miejscu pokoju, jak np. u dołu przy podłodze, na +18° Cels. Pałac też i przewietrzając 2 razy tylko na dobę, powinienbym mniej potrzebować opału, aniżeli gdybym 3 razy na dobę te 5252 stóp kubicznych powietrza z 0° na +18° C. rozgrzewał, a do czego jak już wyżej nadmienilem, według teorii, 12 funtów węgla kamiennego wystarczyć powinny.

(Dalszy ciąg nastąpi).

CHODOWANIE (UPRAWA) ROŚLIN

w szczególności.

(Dalszy ciąg).

ROŚLINY OLEJNE.

Rzep zimowy. (Rzepak, raps.)

4) Uprawa roli.

Aby się rzep udał, potrzebuje tegiej i bardzo starannej uprawy, któraby rolę jak najbardziej spulchniła. Pilnie ją zatem orać, włóczyć i walcować trzeba. Rzep uprawia się:

- po całkowitej doprawie ugoru,
- po połowicznej doprawie ugoru, i
- po zbożu kłoskowym.

Przypadek pierwszy wydarza się, jeżeli grunt czwartej klasy pod

